

הצפת שטחי הכבול בחולה - פתרון או מכשלה?

ישראל לוי, כפר-גלעד

את המחקר גם ללא תקציבים נאותים, ועשו מאמצים רבים כדי למצוא פתרון. נעשו ניסויים בקרקעות הבעייתיות, במכלים שבהם ערכנו ניסויים כימיים לשם לימוד הבעיה.

בשנת 1989 היתה פריצת דרך. מצאנו שהפגיעה בגידולים נגרמה במידה רבה ממחסור ביסוד אחד בקרקע, והוא - מנגן. תוספת מנגן בריסוס על-פני הצמחים גורמת צמיחה נורמלית ופותרת את הבעיה.

מאז 1989 הונהג הריסוס במנגן בכל שטחי הכבול הפגועים. כיום, 5,000 הדונמים שהיו ללא שימוש במשך כל הקיץ - הפכו לקרקע פורייה עם גידולי שדה רווחיים.

עם זאת, המחקר עדיין לא גמור. לא פתרנו את בעיית גידול עצי-הפרי ועצים בכלל באדמות הכבול.

כאשר ניגשים כיום לפרויקט התיירות ההולך ומוקם באדמות הכבול, והופכים קרקע שניתן לגדל עליה גידולי שדה לתעלות ולבצות - יש לזכור, שהדבר מהווה פגיעה בשטחי החקלאות של המתישבים.

ואף זאת: פרויקט התיירות לא יכול להצליח, אם יהיה ללא שטחי ירק או חורשות עצים מסביב. לא תוכל להיות תיירות באבקת הכבול החשוף ללא צל. אני מציע, שחלק מתקציב הפרויקט התיירותי המוצע יוקדש להשלמת המחקר של גידול עצים באדמות אלו.

החקלאים, שהשטח לפרויקט נלקח מהם, צריכים להיות שותפים מלאים בפרויקט ובהכנסותיו, כדי לכסות את הפסד ההכנסות שנגרם להם.

בהזדמנות זו, ברצוני גם להביע את צערי וכאבי על מכירת קרקעות חקלאיות במרכז הארץ ואולי גם בפריפריה לצרכי מגורים ותעשייה. הפשרת קרקע חקלאית ומסירתה לשימושים אחרים - מהווה סכנה של השתלטות הון פרטי וזר על קרקעות המדינה. הקרקע שייכת למי שמעבד אותה!

העם היהודי השקיע הרבה דם ועמל כדי לרכוש את האדמה ולהתיישב בה, ועלינו לשמור על הנכס הזה למען הדורות הבאים. מחובתנו לדאוג, שתהיה לדורות אלו אפשרות לעבד את הקרקע, כפי שיש לנו.

עיבוד אדמות המולדת הוא ההצדקה והזכות לקיומנו כאן, וזו התמצית של המשך המסורת של קיום העם היהודי בארץ-ישראל.

בזמן האחרון הועלו הרבה ספקות בדבר תועלתו של מפעל הייבוש של בצת החולה, שהסתיים ב-1956. טוענים כי נזקו מרובה מתועלתו, ואף חוזרים ומרחיבים את האגם לצרכי תיירות.

ברצוני לתאר את הסיבות והמטרות למבצע הגרנדיוזי הזה. עם הקמת המדינה, כאשר חולקו הקרקעות למתיישבים - קיבלו המתיישבים בגליל העליון 30 דונם למשפחה בלבד, לעומת 100 דונם למשפחה בעמק יזרעאל. הנימוק לצמצום היה, שבגליל יש הרבה מים. החקלאות היתה מקור הפרנסה היחידי למתיישבים.

המתיישבים הראשונים שבאו לגליל עסקו כולם בחקלאות. נוסף לכך, בשנות החמישים הגיעו ארצה הרבה עולים. רבים מהם יושבו במעברה בכפר חלסה (לימים - קרית-שמונה). צריך היה לדאוג לפרנסה לעולים אלו.

התקווה היחידה, באותם הימים, להגיע לקיום הוגן של המתיישבים והעולים - היתה הגדלת שטחי הקרקע והעמדתם לרשותם.

בצת החולה היתה הרזרבה הקרקעית היחידה שהיה אפשר לממש בגליל העליון. המדובר בקרקעות הבצה המיובשת וגם בקרקעות שלגבולה: ללא הייבוש אי אפשר לעבד אותן אלא מאוחר באביב בלבד. בסך הכול קיוו המתכננים, ששטח של 30,000 דונם יתפנה ויוכשר לעיבוד חקלאי ולפרנסה.

נכון, שהרבה שנים לפני הייבוש היתה הבצה מקור ליתושי הקדחת. אלה חוסלו באמצעים כימיים (די-די-טי). הבצה היתה גם מטרד בטחוני. היא הפריעה לגישה לגבולות השכנים העוינים שמסביב.

לאחר הייבוש, אכן נחשפו 30,000 דונם של קרקע כבולית עשירה בחומר אורגני. בשתי השנים הראשונות הצליחה חוות רשות החולה, שהקימה המדינה, לגדל ירקות וגידולי-שדה. החווה נתנה פרנסה ל-600 משפחות של עולים מקרית-שמונה. אולם, במשך הזמן התחילו להופיע בעיות בגידול הצמחים בקרקע הכבול.

נוסף לכך, הכבול שנחשף לאטמוספירה איבד רום, והתחילה שקיעת השטח בגלל הרס הכבול, התכווצות והסתחפות במים וברוח.

החימצון הביא לידי יצירת תרכובות חנקן (חנקות), ואלה הצטברו על-פני השטח. החנקות גרמו המלחת הקרקע ופגיעה בגדילת הצמחים. נוסף לכך, גשמי החורף שטפו את החנקות למי הניקוז; אלה הגיעו לכנרת ואיימו לזהם ולסכן את מאגר המים החשוב של המדינה.

משהחלו להתגלות הפגיעות הללו, עבדנו הרבה במחקר במטרה למצוא דרכים כדי למנוע אותן. בשנת 1972 מצאנו במחקרים, שגידול ירק רב-שנתי כגון אספסת, המכסה את פני השטח במעטה ירוק - מונע את הצטברות החנקות, ושומר מפני הסתחפות וחימצון של הכבול ומפני שקיעתו.

פתרון זה מקובל גם באזורים אחרים, שבהם קיימת בעיית הכבול. בעולם יש 500 מיליון דונם של אדמת כבול, שבחלק מהם מגדלים בהצלחה (בפלורידה, למשל) ירקות וגידולי-שדה אחרים. אולם, גם פתרון זה שמצאנו - לא הספיק. בשנות השמונים המאוחרות עדיין נשארו כ-5,000 דונם אדמות כבול, שאי אפשר לגדל עליהן דבר. צוותי המחקר והחקלאים שלנו בגליל המשיכו